9.2.2023

Olli Kärkkäinen, johtava erityisasiantuntija

HE 325/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle vuoden 2023 lisätalousarvioksi & Takautuvasti maksettava sähköhyvitys (HE 324/2022 vp)

Hallituksen esityksessä HE 324/2022 vp säädettäväksi laki takautuvasti maksettavasta väliaikaisesta sähköhyvityksestä ja laki sähköenergialaskujen maksuajan pidentämisestä ja sähköyhtiöiden maksuvalmiuden väliaikaisesta tukemisesta. Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi väliaikaisesta sähkötuesta annettua lakia sekä väliaikaisesti tuloverolakia ja Energiavirastosta annettua lakia.

Takautuvasti maksettava sähköhyvitys maksettaisiin käyttöpaikkakohtaisesti niille loppukäyttäjille, joille sähkön vähittäismyyjä toimittaa sähköenergiaa välittömästi jakeluverkonhaltijan jakeluverkon kautta ja joiden sähkönmyyntisopimus on yksilöity henkilötunnuksella. Sähköhyvityksen määrä perustuisi vuoden 2022 marras- ja joulukuun sähköenergian kulutukseen ja loppukäyttäjän sähköenergian hintaan vuoden 2022 marras- ja joulukuun sekä vuoden 2023 tammikuun aikana. Sähköhyvitystä maksettaisiin laskennallisesti neljän kuukauden ajalta siten, että sähköhyvitys olisi kuukausittain 50 prosenttia sähköenergialaskusta 90 euron omavastuun ylittävältä osalta, kuitenkin enintään 700 euroa kuukaudessa. Sähköhyvitystä voitaisiin maksaa niille loppukäyttäjille, joiden sähkönmyyntisopimuksen mukainen sähköenergian hinta on ollut yli 10 senttiä kilowattitunnilta, sekä niille, joilla on dynaamisen hinnan sähköntoimitussopimus. Sähköhyvitys maksettaisiin loppukäyttäjille pääsääntöisesti sähkön vähittäismyyjän sähköenergialaskuun tekemänä hyvityksenä.

Takautuvasti maksettavan sähköhyvityksen vaikutus kotitalouksiin

Hyvin rakennetulla tuella on yleisesti kaksi ominaisuutta

1) Tuki ei vaikuta hintamekanismin toimintaan

2) Tuki kohdistetaan heikoimmassa asemassa oleville kotitalouksille.

Koska takautuvasti maksettavan sähköhyvityksen määrä perustuu menneeseen sähkön kulutukseen, ei sillä lähtökohtaisesti ole kertaluonteisena tukena sähkön käyttöä lisäävää kannustinvaikutusta. Jos kuitenkin kotitaloudet ennakoivat, että vastaavan kaltaisia tukimekanismeja olisi käytössä tulevaisuudessakin, voi tuella olla ennakointivaikutuksia tulevaan sähkön kulutukseen.

Koska sähkön vähittäismyyjien kautta maksettavan sähköhyvityksen kohdentamisessa ei ole mahdollista hyödyntää kotitalouksien tulotietoja, on tuen kohdistaminen heikoimmassa asemassa oleville kotitalouksille haastavaa. Tuen kohdistamisessa auttaa tuen rajaaminen sähköenergian hinnan perusteella. VATT:n Datahuoneen analyysin[1] perusteella maksetun tuen määrä ja saajien lukumäärä kasvaa tulokymmenyksittäin siten, että tukea maksetaan eniten suurituloisimmalle tulokymmenykselle. Tämä johtuu siitä, että sähkön kulutus kasvaa keskimäärin tulojen mukaan. Käytettävissä oleviin tuloihin suhteutettuna jakauma on kuitenkin hieman tasaisempi.

Takautuvasti maksettavan sähköhyvityksen yhteys muihin tukimuotoihin

Takautuvasta maksettavaa sähköhyvityksen vaikutuksia arvioitaessa tulee huomioida sen yhteys muihin sähkön hinnan nousussa kotitalouksia auttaviin tukimuotoihin. Verotuksen väliaikainen sähköenergialaskujen perusteella myönnettävä kotitalousvähennys sekä Kelan myöntämä väliaikainen sähkötuki auttavat kotitalouksia suurissa sähkölaskuissa tammi-huhtikuun 2023 sähköenergiasta maksetun hinnan perusteella. Myös sähköenergian arvonlisäveron määräaikainen alennus auttaa kotitalouksia sähkön hinnan nousussa tänä talvena. Lisäksi pienituloisimpia kotitalouksia tuetaan sähkökuluissa toimeentulotuen kautta, jossa sähkön hinnan nousu kompensoidaan kohtuullisen sähkönkulutuksen osalta täysimääräisesti.

Kun huomioidaan kaikki valtion sähkötuet ja yhteiskunnan nykyiset tukimuodot, vähentävät ne Datahuoneen analyysin perusteella 53 prosentilla niiden henkilöiden lukumäärää, joiden sähkömenot ylittävät kymmenen prosenttia käytettävissä olevista tuloista ja 64 prosentilla niiden henkilöiden määrää, joiden tuloista sähkömenot vievät yli neljänneksen. Siten valtion maksamilla sähkötuilla ja muulla sosiaaliturvalla voidaan arvioida olevan merkittävä energiaköyhyyttä vähentävä vaikutus, vaikka tukia on kohdistunut myös niille kotitalouksille, jotka eivät olisi tukea sähkömenoista selviytymiseen olisi tarvinneet.

Lopuksi

Takautuvasti maksettavan sähköhyvityksen hyvänä puolena on, että tuella ei ole sähkön käyttöä lisäävää kannustinvaikutusta, koska tuen määrä perustuu menneeseen sähkön kulutukseen.

Koska sähkön vähittäismyyjien kautta maksettavassa sähköhyvityksessä ei ole mahdollista hyödyntää kotitalouksien tulotietoja, maksetaan hyvitystä myös kotitalouksille, jotka eivät yhteiskunnan tukea sähkölaskuista selviytymiseen olisi välttämättä tarvinneet. On toisaalta syytä muistaa, että kotitalouksien

[1] Ahlvik, L. et al. (2023). Sähkön hinnannousun ja sähkötukien arvioidut vaikutukset kotitalouksiin. Datahuone-raportti 1/2023. https://datapilotti.fi/wp-content/uploads/2023/02/Datahuone-raportti-1-2023-sahkon-hinnannousun-ja-sahkotukien-arvioidut-vaikutukset-kotitalouksiin.pdf

sähkönkulutuksessa ja sähkömenoissa on hyvin suurta vaihtelua myös tuloluokkien sisällä mm. asumis- ja lämmitysmuodosta riippuen.

Sähköhyvityksen automaattinen maksaminen sähkön vähittäismyyjien kautta tekee hyvityksestä yksinkertaisten kotitalouksien näkökulmasta, mutta myös lisää sähköhyvityksen kustannuksia, kun tukea maksetaan myös kotitalouksille, jotka syystä tai toisesta eivät olisi hyvitystä erikseen hakeneet. Sähköhyvityksen toimeenpano vaatii myös järjestelmämuutoksia ja henkilöstöresursseja sähkön vähittäismyyjille, Valtiokonttorille ja Energiavirastolle.

Kertaluonteisena tukimuotona sähköhyvitys auttaa energiaköyhyyden vähentämisessä, mutta jatkossa tulisi kiinnittää vielä enemmän huomiota tukimuotojen aiheuttamiin kustannuksiin, kannustinvaikutuksiin ja kohdentumiseen. Monimutkaisempien ja tarkemmin kohdentuvien tukimuotojen valmistelu ja toimeenpano vaatii aikaa, resursseja ja riittävän ajantasaista tietopohjaa mm. kotitalouksien tuloista. Samalla on syytä muistaa, että kustannusten noususssa kotitalouksia tuetaan jo nykyisin laajasti mm. sosiaalietuuksien ja niihin sisältyvien indeksikorotusten avulla.

Olli Kärkkäinen
johtava erityisasiantuntija